

Regionale innovatie in Nederland

Community Innovation Survey 2004 en 2006

10

Mathilda Copinga
Wilco de Jong

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2008–2009	= 2008 tot en met 2009
2008/2009	= het gemiddelde over de jaren 2008 tot en met 2009
2008/'09	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2008 en eindigend in 2009
2006/'07–2008/'09	= oogstjaar, boekjaar enz., 2006/'07 tot en met 2008/'09

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek – Grafimedia

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

ISSN: 1877–3028
CvBnummer: 208230

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2010.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

1.	Inleiding	5
1.1	Aanleiding en doel van het onderzoek	5
1.2	Opzet van het onderzoek	5
1.3	Indeling van het rapport	6
1.4	Inhoud van de tabellenset	6
2.	Resultaten	7
2.1	Flevoland blijft innovatief	7
2.2	Behoeftte om te innoveren neemt af	8
2.3	Samenwerking bij innovatie	9
3.	Beschrijving van het onderzoek	10
3.1	Populatie	10
3.2	Onderzoeksmethode	10
3.3	Bronnen	11
3.4	Ophogen van steekproeftotalen	12
3.5	Kwaliteit van de uitkomsten	13
3.6	Opmerkingen bij de tabellen	14
4.	Begrippen en Afkortingen	15
4.1	Begrippen	15
4.2	Afkortingen	15
	Literatuurlijst	17
	Bijlage 1 : Sleutelgebieden	18
	Tabellenset	21
	Centrum voor Beleidsstatistiek	35

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

In de nota Pieken in de Delta heeft het ministerie van Economische Zaken (EZ) in samenspraak met decentrale partijen, gebiedsgerichte economische prioriteiten voor zes gebieden in Nederland vastgesteld. Naast prioriteiten op het vlak van ruimte voor bedrijvigheid, internationale bereikbaarheid en concurrerende mainports, het vestigingsklimaat in economische kerngebieden en prioriteiten op het vlak van stedelijke economie en toerisme, speelt ook het gebiedsgericht innovatiebeleid een belangrijke rol. Gebiedsgericht innovatiebeleid is aan de orde wanneer gebiedsgerichte knelpunten kunnen worden geïdentificeerd met een regio-overstijgend belang. Het gaat daarbij om elementen die zich op regionale schaal afspelen, zoals beroepsonderwijs, technologieoverdracht, stimulering van startende ondernemers en kennisnetwerken.

De Community Innovation Survey (CIS-enquête) biedt inzicht in de mate waarin het bedrijfsleven vernieuwingen doorvoert in zowel producten, diensten en processen als in de bedrijfsvoering. De CIS-enquête bevat echter geen (directe) informatie over de plaats of regio waar innovatie-activiteiten van bedrijven plaatsvinden, waardoor het lastig is gebiedsspecifieke ontwikkelingen te volgen.

Het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-CvB) heeft eerder een haalbaarheidsstudie uitgevoerd om te bepalen of met het toevoegen van vestigingsinformatie, berekening van betrouwbare gegevens over het innovatieve gedrag van bedrijven in Nederland op regionaal niveau mogelijk is (zie De Jong en Sluiter, 2009).

In opdracht van EZ heeft CBS-CvB als vervolg op de haalbaarheidsstudie het innovatieve gedrag van bedrijven op regionaal niveau berekend. De resultaten hiervan worden in dit rapport gepresenteerd en hebben betrekking op twee verslagperioden, namelijk 2004 en 2006. De verrijkte CIS-enquêtebestanden, die de basis vormen voor het samenstellen van de tabellen uit deze publicatie, zijn gedocumenteerd en opgenomen in de catalogus van microdatabestanden bij het CBS-CvB.

In dit onderzoek zijn in het bijzonder gegevens berekend op het niveau van sleutelgebieden. Een sleutelgebied is een door EZ gedefinieerde cluster van bedrijvigheid en kennis en wordt samengesteld met behulp van de Standaard BedrijfsIndeling (SBI). De sleutelgebieden zijn gedefinieerd voor een zestal door EZ onderscheiden geografische gebieden, de zogenaamde programmeergebieden.

1.2 Opzet van het onderzoek

Uitgangspunt van dit onderzoek is de Community Innovation Survey (CIS-enquête). De CIS-enquête bevat geen informatie over de vestigingsregio van een bedrijf. Daarom is aan deze enquête voor alle bedrijven een vestigingsgemeente afgeleid, gebruikmakend

van het Algemeen Bedrijvenregister (ABR), de R&D-enquête en SWL-regio.¹ Voor bedrijven met meerdere vestigingen is hierbij een keuze gemaakt op basis van een aantal beslisregels. Zie paragraaf 3.2 Onderzoeksmethode voor meer informatie hierover.

Gebruikmakend van de toegevoegde vestigingsgemeente is vervolgens een aantal kernvariabelen berekend naar regionaal niveau. Tabellen zijn samengesteld naar COROP gebieden, provincies en naar een zestal door EZ onderscheiden regio's, de programmagebieden. De zes programmagebieden zijn bepaald op basis van het samenvoegen van provincies en COROP regio's:

- Noordvleugel: Provincies Noord-Holland, Utrecht en Flevoland.
- Zuidvleugel: Provincie Zuid-Holland.
- Noord: Provincies Groningen, Friesland en Drenthe.
- Oost: Provincies Overijssel en Gelderland.
- Zuidwest: Provincie Zeeland incl. COROP West-Brabant.
- Zuidoost: Provincies Limburg en Brabant excl. COROP West-Brabant.

Op basis van de in het microdatbestand aanwezige SBI is een hercodering naar sleutelgebieden uitgevoerd. Deze verdeling is opgenomen in bijlage 1. Voor meer informatie over programmagebieden wordt verwezen naar de beleidsnotitie 'Pieken in de Delta'.

1.3 Indeling van het rapport

In dit rapport wordt eerst kort ingegaan op de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een uitgebreide beschrijving van de uitvoering van het onderzoek gegeven. Onder andere wordt beschreven hoe de steekproef is opgehoogd tot de totale doelpopulatie en welke beslisregels zijn gehanteerd om betrouwbare uitkomsten te kunnen presenteren.

In hoofdstuk 4 worden de gebruikte begrippen toegelicht en kan de lezer een afkortingenlijst vinden. Daarna is een literatuurlijst opgenomen en een bijlage met de indeling naar sleutelgebieden.

Het rapport sluit af met de tabellenset.

1.4 Inhoud van de tabellenset

Aan het eind van het rapport is een tabellenset opgenomen.

De eerste drie tabellen bevatten kerngegevens over verslagjaar 2004, tabel 1 ingedeeld naar COROP, tabel 2 ingedeeld naar provincie en tabel 3 uitgesplitst naar de programma- en sleutelgebieden.

Tabellen 4 tot en met 6 bevatten kerngegevens over verslagjaar 2006, op dezelfde manier ingedeeld als de tabellen over 2004.

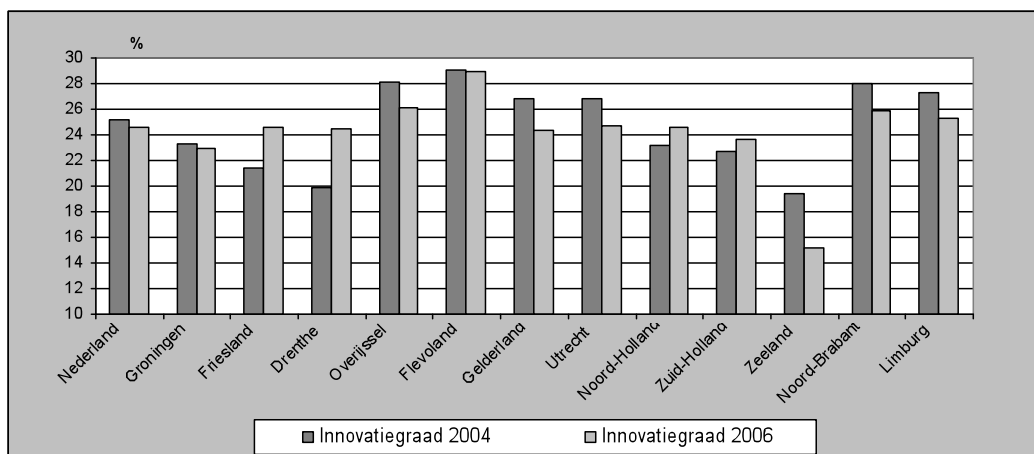
¹ In paragraaf 3.3 worden deze bronnen kort beschreven.

2. Resultaten

2.1 Flevoland blijft innovatief

Bijna een kwart van de bedrijven in Nederland is innovatief. Zowel in 2004 als in 2006 is Flevoland de provincie met de hoogste innovatiegraad. Het percentage innovatieve bedrijven is in Zeeland het laagste. Innovatiegraad houdt in het percentage bedrijven dat innovatief is ten opzichte van het totale aantal bedrijven. In aantallen innovatieve bedrijven zijn het de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland die duidelijk boven de andere provincies uitstijgen.

1. Innovatiegraad per provincie, 2004-2006

Nationaal neemt de innovatiegraad in 2006 ten opzichte van 2004 licht af. Ook bij de meeste provincies is een lichte tot sterke daling zichtbaar. In de noordelijke provincies Friesland en Drenthe neemt het aantal innovatieve bedrijven echter sterk toe. Ook in Noord- en Zuid-Holland is een stijging zichtbaar.

Zuidelijke COROP-gebieden innovatief

Het gebied met de hoogste innovatiegraad is te vinden in het zuiden van het land. In 2004 is Zuidoost-Noord-Brabant de COROP-regio met het hoogste percentage innovatieve bedrijven, ruim 33 procent. In 2006 is de koppositie overgenomen door de regio Midden-Limburg. Zeeuws-Vlaanderen is in beide jaren de regio met het laagste percentage bedrijven die innoveren. In 2006 geeft slechts één op de tien bedrijven in deze regio aan zich bezig te houden met innovatie.

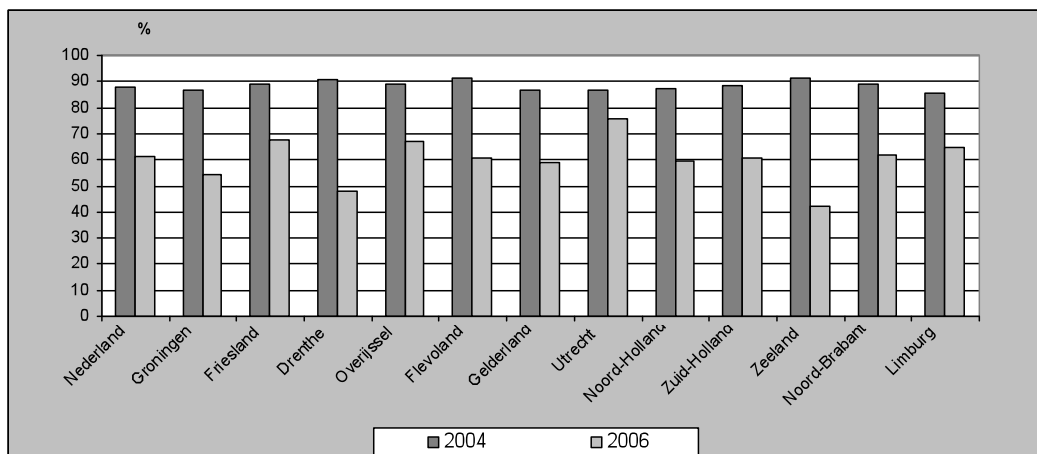
Twee derde chemiebedrijven innoveert

Traditioneel is de chemie het sleutelgebied met de meeste innoverende bedrijven. Twee op de drie chemiebedrijven geeft aan te innoveren. Ook op het sleutelgebied van hightech systemen/materialen en pensioenen en sociale verzekeringen vindt veel innovatie plaats. Hier geeft de helft van de bedrijven aan zich bezig te houden met innovatie. Sleutelgebieden zijn door het ministerie van Economische Zaken aangewezen clusters van bedrijvigheid en kennis.

2.2 Behoeftte om te innoveren neemt af

De behoefte om te innoveren is in 2006 ten opzichte van 2004 duidelijk afgenomen. In 2004 geven negen op de tien bedrijven aan behoefte te hebben om te innoveren. In 2006 is de behoefte om te innoveren duidelijk lager. Slechts zes op de tien bedrijven in Nederland geeft nu aan te willen innoveren. In de provincie Zeeland geldt in 2006 zelfs dat slechts 40 procent van de bedrijven aan de behoefte nog te hebben. Daar tegenover staat Utrecht waar in 2006 ruim 75 procent van de bedrijven nog de behoefte heeft om te innoveren.

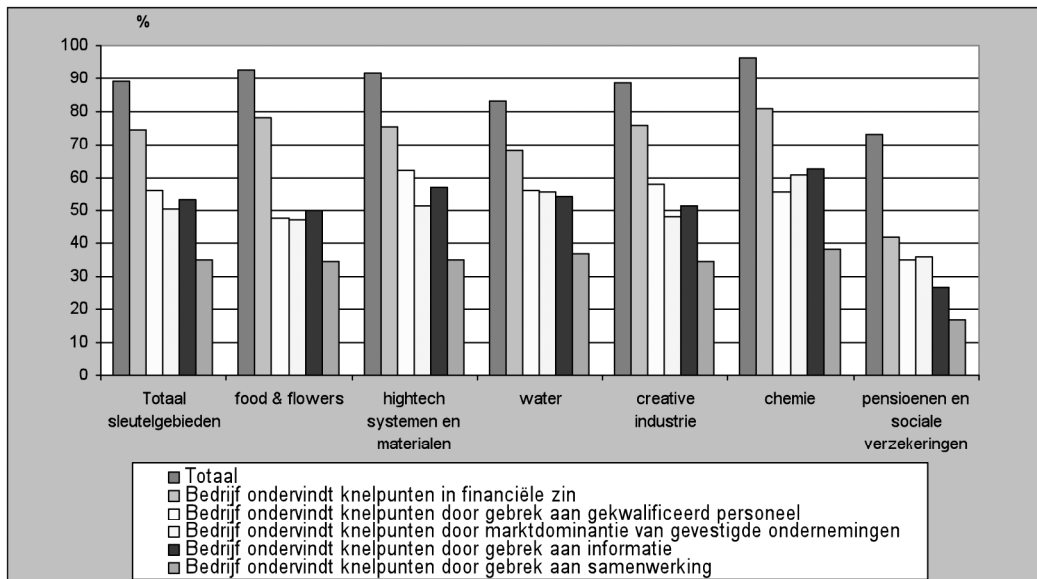
2. Behoeftte om te innoveren per provincie, 2004-2006

Knelpunten

Financiën zijn het meest genoemde knelpunt bij bedrijven die behoefte hebben te innoveren. De regionale indeling lijkt weinig invloed te hebben op het ervaren van knelpunten. Sleutelgebieden hebben meer invloed op de knelpunten. Bedrijven op het gebied van pensioenen en sociale verzekeringen ervaren duidelijk minder knelpunten dan bedrijven in andere gebieden. Zeven op de tien bedrijven ervaren hier knelpunten. Bijna alle bedrijven actief in de chemie ondervinden knelpunten.

3. Knelpunten innovatie naar sleutelgebied, 2004

2.3 Samenwerking bij innovatie

Ruim één op de drie bedrijven werkt op het gebied van innovatie samen met andere bedrijven. Het grootste deel van deze bedrijven werkt samen met bedrijven uit Nederland. Daarnaast geeft bijna de helft van de bedrijven aan samen te werken met internationale bedrijven. Het vinden van samenwerkingspartners voor innovatie is niet altijd gemakkelijk en blijkt voor ongeveer drie op de tien bedrijven een belemmering te vormen bij hun innovatieve activiteiten.

3. Beschrijving van het onderzoek

3.1 Populatie

De responderende bedrijven in de CIS-enquête vormen een afspiegeling van de totale bedrijvenpopulatie in Nederland per 1 januari 2004, respectievelijk 1 januari 2006. Bij het berekenen van de tabellen zijn de bedrijven behorende tot de sector 'Speurwerkinstellingen' niet meegenomen. In het weegmodel is hier rekening mee gehouden.

3.2 Onderzoeksmethode

De CIS-enquête is verrijkt met regionale informatie via een aantal stappen. Ten eerste is voor bedrijven met één vestiging de regio toegevoegd uit het Algemeen Bedrijven Register (ABR). Ten tweede is voor bedrijven met meerdere vestigingen een indeling bepaald door toewijzing aan die regio, waar het zwaartepunt van de R&D activiteiten ligt. Hiertoe is aan de CIS-enquête informatie uit de R&D-enquête gekoppeld. Met deze informatie is voor een deel van de innovatieve bedrijven bepaald in welke provincie de meeste R&D-arbeidsjaren zijn ingezet. Door vervolgens te kijken naar de lokale bedrijfseenheden in het ABR is voor een deel hiervan ook de juiste COROP bepaald en daarmee ook het juiste programmagebied. Voor dit deel van de populatie is dus eenduidig een regionale indeling vastgesteld.

De overige bedrijven worden initieel ingedeeld in de regio van de hoofdvestiging. In sommige gevallen leidt dit tot inconsistenties, bijvoorbeeld voor bedrijven waarvan provincie en programmagebied wel kunnen worden bepaald op grond van informatie uit de R&D-enquête maar COROP niet. Deze inconsistenties worden opgelost door het bedrijf toe te wijzen aan de regio waar het bedrijf de meeste banen heeft (bepaald op basis van de SWL-regio). Biedt ook het aantal banen geen eenduidige toewijzing, dan wordt het bedrijf op basis van zijn provincie ingedeeld in de COROP met de meeste bedrijven in de betreffende provincie. Deze laatste twee beslissingen zijn ingegeven met de overweging dat op deze manier het bedrijf de minste verstoring op het totaalbeeld kan veroorzaken.

Op basis van bovenstaand beslisschema zijn alle bedrijven in de CIS-enquête voorzien van een COROP, provincie en programmagebied. Hierbij is aangegeven voor welke bedrijven eenduidig een regio is toegewezen, en voor welke bedrijven een regionale indeling is geschat.

Het CIS-onderzoeksbestand verrijkt met regio-indeling van bedrijven, is gebruikt om de tabellen aan het eind van dit rapport te berekenen. Het onderzoeksbestand is gedocumenteerd volgens de standaarden van het CBS, waarbij extra aandacht is besteed aan het beschrijven van de (on)mogelijkheden van regionale uitsplitsingen en is opgenomen in de catalogus van microdatabestanden voor externe onderzoekers (zie www.cbs.nl/cvb).

3.3 Bronnen

In deze paragraaf worden de bronnen die in dit onderzoek gebruikt worden toegelicht.

Community Innovation Survey 2004 en 2006 (CIS)

De Community Innovation Survey is een enquête die iedere 2 jaar uitgebreide informatie van de lidstaten van de Europese Unie over innovatieve inspanningen van bedrijven verzamelt. Het CBS voert de statistiek uit bij in Nederland gevestigde bedrijven met 10 of meer werkzame personen. De industrie- en dienstensector is de belangrijkste doelpopulatie. De steekproef wordt getrokken uit het ABR.

Enquête Research en Development 2005 en 2007 (R&D-enquête)

De R&D-enquête wordt gehouden onder alle bedrijven die in de CIS-enquête hebben aangegeven dat er sprake is van R&D-inspanningen in het bedrijf. De R&D-enquête wordt in het jaar na het afnemen van de CIS-enquête afgenomen.

De R&D-enquête vraagt bedrijven meer gedetailleerd naar hun R&D-inspanningen. Onder andere wordt bedrijven gevraagd een procentuele verdeling van hun R&D-arbeidsjaren over de provincies te geven. Deze informatie is gebruikt om te bepalen in welke provincie het zwaartepunt ligt van de R&D-activiteiten van de bedrijven uit de CIS-enquête.

Algemeen Bedrijfsregister (ABR)

Het Algemene Bedrijven Register (ABR) vormt voor het CBS de ruggengraat van het statistisch proces voor economische statistieken. Voor het bijhouden van het ABR wordt, naast informatie uit CBS-onderzoeken, gebruik gemaakt van het Handelsregister, afkomstig van de Kamers van Koophandel, en het Basisbedrijvenregister van de Belastingdienst.

De eenheid in het ABR is de bedrijfseenheid. Dit is een statistisch begrip, wat per definitie niet geheel overeenkomt met een juridische eenheid of een vestiging. De officiële definitie luidt:

“De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden”

In het ABR wordt aan iedere bedrijfseenheid een economische activiteit toegekend volgens de Standaard bedrijfsindeling 1993 (SBI'93).

Om de populatie bedrijven in te delen naar sleutelgebieden is gebruik gemaakt van deze SBI uit het ABR. Voor enkele bedrijven die in het ABR als hoofdactiviteit SBI 74152 'Holdings' heeft, is in de CIS-enquête een handmatige correctie uitgevoerd om de innovatieve activiteiten van deze holdings toe te wijzen aan de SBI waar de innovatie feitelijk zijn neerslag vindt binnen de onderneming.

Een onderdeel van het ABR zijn de lokale bedrijfseenheden, het ABR-LBE genoemd. Per bedrijfseenheid bevat het ABR-LBE de gemeentecodes genoemd waar de betreffende bedrijfseenheid vestigingen heeft.

Statistiek banen naar regio (SWL-regio)

Met ingang van 2006 maakt het CBS voor de vaststelling van het aantal banen van werknemers gebruik van de Polisadministratie. De Polisadministratie wordt beheerd door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en bevat werknemersgegevens uit de loonaangiften die werkgevers bij de Belastingdienst indienen. De Polisadministratie bevat alle werknemers in dienst van bedrijven en instellingen die in Nederland loonbelasting- en premieplichtig zijn.

Als eerste stap is per werkgever (bedrijf of instelling) het aantal banen uit de Polisadministratie vastgesteld. Vervolgens zijn de betreffende bedrijven en instellingen, zoals de Belastingdienst en UWV die onderscheiden, gekoppeld aan het ABR van het CBS. Het ABR bevat per bedrijf of instelling een SBI, waarmee uiteindelijk de banen naar economische activiteit zijn geteld. Gebruikmakend van het ABR en aanvullende enquêtering is het aantal banen naar regio bepaald.

Hoewel de gegevens in de Polisadministratie betrekking hebben op het gehele jaar, zijn alleen de banen van werknemers meegenomen die op enig moment in de maand december voorkomen. Dit kan de hele maand december zijn (baan telt voor 1), of een aantal dagen daarvan (baan telt voor aantal dagen gedeeld door 31).

In de Polisadministratie ontbreekt informatie over de locatie van bedrijven en instellingen met meerdere vestigingen over het land. Om deze gegevens te verzamelen enquêteert het CBS bedrijven waarvan bekend of aannemelijk is dat ze meerdere vestigingen hebben. De resultaten van deze regio-enquête zijn samen met de banen uit de Polisadministratie verwerkt tot regionale werkgelegenheidscijfers.

COROP-regio 2004 en 2006

Een overzicht met per COROP alle gemeenten in Nederland. Ook de kenmerken provincie en landsdeel zijn hierin opgenomen. Deze overzichten hebben betrekking op de peilmomenten 2004 en 2006 en zijn gepubliceerd op de website van het CBS.

Sleutelgebieden

Een overzicht met per sleutelgebied (cluster van bedrijvigheid en kennis) de daarbij behorende bedrijfstakken ingedeeld volgens de Standaard Bedrijfsindeling (SBI).

3.4 Ophogen van steekproeftotalen

Bij het trekken van de steekproef van de CIS-enquête is gestratificeerd naar bedrijfsgrootte (grootteklasse) en bedrijfsklasse (SBI). Om de niet-ondervraagde en niet-responderende bedrijven ook in beschouwing te nemen, wordt er opgehoogd. De ophoogfactoren worden berekend op basis van aantallen uit het Algemeen Bedrijfsregister (ABR), gecorrigeerd voor inactiviteit van de bedrijven met behulp van de gecoördineerde populatieschatting (GPS). De grote ondernemingen voor zover het R&D-uitgaven betreft zijn allemaal in de steekproef opgenomen.

Wanneer er resultaten worden berekend op een niveau dat gedetailleerder is dan het niveau waarop de ophoogfactoren bepaald zijn, zoals de regionale dimensie, zullen de opgehoogde populatieaantallen niet meer per definitie overeenkomen met de werkelijke

aantallen. Bij regionale uitsplitsingen kunnen de berekende aantallen bedrijven dus afwijken van het aantal bedrijven volgens de GPS.

Om de afwijking tussen de werkelijke populatie en de geschatte populatie in kaart te brengen, kan een correctiefactor voor de weging berekend worden. Met behulp van deze correctiefactor kan de weging dusdanig worden aangepast dat de opgehoogde aantallen bedrijven per regio weer overeenkomen met de werkelijke aantallen. Bij kwantitatieve variabelen heeft dit echter gevolgen voor de uitkomsten op het niveau van totaal Nederland. Dit is niet wenselijk, omdat verschillen met eerdere officiële publicaties van het CBS voorkomen moeten worden. Daarom is deze correctiefactor in dit onderzoek niet berekend.

3.5 Kwaliteit van de uitkomsten

Koppelingsrendementen

Om de CIS-enquête te verrijken met regionale gegevens was het noodzakelijk om onder andere gegevens uit het ABR toe te voegen. Dit is gebeurd op het niveau van bedrijfseenheden. Een klein aantal grote ondernemingen is handmatig gekoppeld, omdat deze in de CIS alleen op het niveau van de onderneming (concernverband) zijn waargenomen. Uit het ABR is hier de juiste bedrijfseenheid aan gekoppeld. Op deze manier konden alle bedrijven in de CIS-enquête voorzien worden van gegevens uit het ABR en resulteert dit dus in een koppelingsrendement van 100%.

Betrouwbaarheid van de regionale uitsplitsingen

Om de betrouwbaarheid van de regionale verdeling te beoordelen, is een aantal indicatoren vastgesteld. Deze indicatoren zijn bepaald voor de verdelingen naar regio's en sleutelgebieden, zoals deze terugkomen in de tabellen.

De volgende indicatoren zijn bepaald:

- aantal responderende bedrijven. Dit aantal is bepaald voor verschillende populaties: het totaal aantal bedrijven, innovatieve bedrijven, bedrijven met behoefte om te innoveren en bedrijven die knelpunten ondervinden. Deze aantallen geven aan hoeveel bedrijven in de betreffende doelpopulatie een enquête hebben ingevuld. Hoe lager dit getal, hoe lager de betrouwbaarheid van onderliggende uitsplitsingen en hoe groter de kans op fluctuaties over de jaren heen.
- percentage bedrijven en het percentage innovatieve uitgaven die met zekerheid zijn ingedeeld binnen één regio. Hoe hoger dit percentage, hoe nauwkeuriger de toekenning van de uitkomsten aan de juiste regio.
- percentage kwantitatieve respons. Deze indicator is berekend voor de totale R&D-uitgaven. Het betreft het percentage van uitgaven R&D van de responderende bedrijven ten opzichte van uitgaven R&D van alle bedrijven in de betreffende regio. Hiermee wordt inzichtelijk welk deel van de geschatte uitgaven

eigen R&D binnen een regio ook daadwerkelijk gemeten is. Het is daarmee een maat of de belangrijkste bedrijven met veel R&D uitgaven in de enquête zitten.

De betrouwbaarheid van een regionale uitsplitsing kan worden bepaald aan de hand van de volgende beslisregels:

- Het aantal respondenten moet minimaal 10 zijn. Alleen bij populaties met minder dan 20 bedrijven, kunnen ook indelingen met minder dan 10 respondenten betrouwbaar geacht worden. Minstens de helft van de bedrijven heeft dan gerespondeerd. Het aantal respondenten moet in verband met geheimhouding in ieder geval minimaal 4 zijn. Deze regel geldt voor elke afzonderlijke variabele in de enquête.
- Het percentage bedrijven met zekerheid toegekend aan een regio mag niet te laag zijn (lager dan 75 procent). Deze grens is arbitrair, maar bepaald in samenspraak met de inhoudelijke deskundigen van het CBS. Een laag percentage geeft aan dat op dit publicatieniveau de toekenning van de uitkomsten aan de juiste regio een grotere rol kan spelen. Het percentage innovatieve uitgaven met zekerheid toegekend moet minimaal 50 procent zijn.
- Als het percentage totale R&D-uitgaven van de responderende bedrijven ten opzichte van alle bedrijven hoog is, dan is er bij kwantitatieve variabelen mogelijk sprake van geheimhouding. Bij een hoog percentage van de responderende bedrijven ten opzichte van alle bedrijven en tegelijk een laag aantal respondenten is de kans op onthulling van gegevens van een individueel bedrijf groot. Als voorbeeld een regio waarin de bedrijven die hebben deelgenomen aan de enquête samen 90 procent van de uitgaven aan R&D hebben. Het kan voorkomen dat deze uitgaven voor het grootste deel worden gedaan door één bedrijf. In dat geval kan men door publicatie van dit cijfer een goede schatting maken van de uitgaven van bijvoorbeeld die ene multinational in de regio.

3.6 Opmerkingen bij de tabellen

Gegevens die niet voldoen aan bovenstaande beslisregels, zijn in de tabellen onderdrukt.

Er zijn twee redenen om te onderdrukken: geheimhouding als er sprake is van onthulling van gegevens van een individueel bedrijf (weergegeven met een kruis 'x') of betrouwbaarheid (weergegeven met een punt '.').

4. Begrippen en Afkortingen

4.1 Begrippen

Bedrijf heeft behoefte te innoveren – Dit is geoperationaliseerd als alle bedrijven die innoveren, zie *innovator*, met daaraan toegevoegd bedrijven die aangeven belemmeringen te ervaren bij innovatie-activiteiten. Er is daarbij geen onderscheid gemaakt of deze belemmering zwak, matig of sterk wordt ervaren. De drie belemmeringen onzekere vraag, geen noodzaak door eerdere innovaties en geen behoefte aan/belang bij innovaties zijn hierbij uitgesloten, Bedrijven die niet innoveren en een van deze knelpunten ondervinden, hebben immers niet de behoefte om te innoveren, maar hebben welbewust gekozen niet te innoveren..

Bedrijf ondervindt knelpunten – Net als bij de behoefte om te innoveren zijn hierbij alle belemmeringen behalve de daar genoemde meegenomen. De populatie wijkt af van die van Statline, omdat daar alleen knelpunten voor innovatoren zijn bepaald.

Bedrijfseenheid – De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden.

Effect van innovatie – In de tabellen wordt het effect van innovatie uitgesplitst naar enigszins belangrijk en zeer belangrijk. Op het enquêteformulier wordt gevraagd of een bedrijf het effect als zwak, matig of sterk heeft ervaren. Enigszins belangrijk is geoperationaliseerd als zwak of matig en zeer belangrijk als sterk. Omdat verschillende effecten in het microdatabestand zijn opgenomen, kan het voorkomen dat bedrijven in beide categorieën voorkomt.

Innovator – Een bedrijf wordt als innovator aangemerkt indien het in de verslagperiode nieuwe of sterk verbeterde producten heeft ontwikkeld (productinnovatie), nieuwe of sterk verbeterde productieprocessen in gebruik heeft genomen (procesinnovatie), of lopende of afgebroken activiteiten heeft gehad, gericht op innovatie.

4.2 Afkortingen

ABR	Algemeen Bedrijven Register
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CIS	Community Innovation Survey
COROP	COördinatiecommissie Regionaal OnderzoeksProgramma
CvB	Centrum voor Beleidsstatistiek
EZ	Ministerie van Economische Zaken

GPS	Gecoördineerde PopulatieSchatting
R&D	Research and Development
SBI	Standaard BedrijfsIndeling
SWL	Statistiek Werkgelegenheid en Lonen
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen

Literatuurlijst

Wilco de Jong en Nicol Sluiter, *Haalbaarheidsonderzoek regionalisering CIS-enquête* (2009), CBS, Den Haag

Ministerie van Economische Zaken, directie Ruimtelijk Economisch Beleid, *04121 Pieken in de Delta, Gebiedsgerichte Economische Perspectieven* (2004), Den Haag

Bijlage 1: Sleutelgebieden

Op basis van de in het microdatabestand aanwezige SBI is een hercodering naar sleutelgebieden uitgevoerd. Een sleutelgebied is een door EZ gedefinieerd cluster van bedrijvigheid en kennis. In onderstaande tabel wordt weergegeven hoe deze indeling is geoperationaliseerd.

Sleutelgebied	Sectoren naar SBI-codes (indeling SBI93)
Food & Flowers	15+16 Voedings- en genotsmiddelen 01121 Teelt groenten, bloemen en champignons
Hightech systemen en materialen	29 Machine en apparaten 30, 31, 32, 33 Elektronische en optische instrumenten 34, 35 Transportmiddelen
Water	41 Waterleidingbedrijven 45211 GWW-activiteiten 45212 Bouw van tunnels en bruggen 45213 Leggen van kabel en buizen 4524 Natte waterbouw 74203 Techn ontwerp v weg-en waterbouw 9001 Afvalwaterinzameling, -behandeling 351 Scheepsbouw en -reparatiebedrijven 92642 Roei-, kano-, zeil-, surfsport ed 92643 Zeil-en surfscholen 92644 Jachthavens
Creative industrie	221 Uitgeverijen 361 Meubel-en matrassenindustrie 362 Sieradenindustrie (ex. imitatie-) 722 Ontwikkelen van software (Gaming) 74201 Architecten, ingenieurs ohgv B&U 74202 Techn ontwerp stedenbouw, planologie 744 Reclamebureaus e.d. 74811 Fotografie 74875 Interieur-, modeontwerpers e.d. 921 Activiteiten tbv film en video 922 Radio en televisie 923 Overig amusement en kunst 924 Pers-, nieuwsbureaus; journalisten 92511 Openbare bibliotheken 92512 Kunstuitlencentra 92513 Ov cult uitleencentra; archieven 92521 Kunstgalerieën, -expositieruimten 92522 Musea 92523 Monumentenzorg

Sleutelgebied	Sectoren naar SBI-codes (indeling SBI93)
Chemie	24 Basischemie en chemische producten
Pensioenen en sociale verzekeringen	66 Verzekeringwezen, pensioenfondsen

Tabellenset

Tabellenoverzicht

Tabel 1
Innovatief gedrag naar corop-gebieden, CIS 2004

Corop	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2004 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzet-aandeel van nieuwe of vernieuwde producten	Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen
			Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling				
	<i>absoluut</i>			<i>%</i>		<i>absoluut</i>			
Totaal	57 509	14 450	5 406	4 935	2 510	100,0	7,3	12 430	11 045
Oost-Groningen	345	76	16	13	8	.	.	73	68
Delfzijl en omgeving	88	0,1	4,0	.	.
Overig Groningen	805	197	73	73	16	0,9	6,3	159	151
Noord-Friesland	1 000	168	89	87	31	0,8	6,9	144	119
Zuidwest-Friesland	314	49	12	12	4	0,2	8,1	43	39
Zuidoost-Friesland	734	221	94	94	46	.	.	186	167
Noord-Drenthe	523	98	28	28	5	0,5	2,9	86	88
Zuidoost-Drenthe	498	121	64	64	20	0,3	4,6	113	105
Zuidwest-Drenthe	438	71	42	42	5	0,6	12,0	67	65
Noord-Overijssel	1 202	301	100	96	44	1,2	3,8	280	237
Zuidwest-Overijssel	436	142	71	66	20	0,4	4,7	127	113
Twente	2 152	622	259	238	128	2,3	7,4	544	478
Veluwe	2 409	736	295	280	151	2,6	4,3	615	563
Achterhoek	1 691	427	157	150	58	1,3	5,6	387	322
Arnhem/Nijmegen	2 349	564	202	194	77	3,1	4,5	466	413
Zuidwest-Gelderland	1 006	273	92	75	49	.	.	251	217
Utrecht	4 293	1 151	448	364	180	11,5	6,1	979	819
Kop van Noord-Holland	1 094	169	54	53	29	0,9	6,9	150	139
Alkmaar en omgeving	647	144	59	59	29	0,9	3,7	138	95
IJmond	538	130	43	43	7	0,6	5,5	108	121
Agglomeratie Haarlem	470	105	65	65	27	0,6	3,6	89	79
Zaanstreek	667	120	51	48	35	0,7	9,2	93	89
Groot-Amsterdam	4 758	1 260	407	382	198	14,9	5,4	1 062	931
Het Gooi en Vechtstreek	968	188	95	65	47	.	.	132	114
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1 207	239	79	76	29	1,2	10,2	186	204
Agglomeratie 's-Gravenhage	1 788	398	153	150	83	5,7	10,5	340	314
Delft en Westland	983	311	103	100	61	3,0	6,4	253	265
Oost-Zuid-Holland	1 314	326	108	100	50	1,6	4,6	280	246
Groot-Rijnmond	4 710	1 028	437	391	187	.	.	889	733
Zuidoost-Zuid-Holland	1 624	333	107	103	63	1,8	6,0	316	282
Zeeuwsch-Vlaanderen	428	81	34	34	7	0,8	1,1	75	76
Overig Zeeland	1 087	213	59	57	22	1,6	6,3	171	169
West-Noord-Brabant	2 699	658	236	189	171	5,0	9,7	495	500
Midden-Noord-Brabant	1 792	552	208	202	75	1,8	7,4	495	426
Noordoost-Noord-Brabant	2 555	611	237	206	125	5,3	6,7	542	476
Zuidoost-Noord-Brabant	3 031	1 004	355	323	143	5,4	20,4	902	760
Noord-Limburg	1 070	276	91	84	47	1,1	6,6	244	184
Midden-Limburg	913	290	118	114	58	1,1	7,3	266	219
Zuid-Limburg	1 791	466	135	100	100	5,4	8,3	402	389
Flevoland	1 092	318	120	106	70	1,1	5,9	268	257

Bron: CBS.

Bedrijf heeft behoefte te innoveren	Bedrijf ondervindt knelpunten						Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; aandeel van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
	Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking				
							%		x 1 000 euro	
50 584	50 106	40 660	29 377	26 589	27 472	18 555	100,0	2,3	6 401 096	8 988 046
257	257	232	172	101	148	76
74	74	69	56	51	42	33
740	724	559	410	394	390	311	1,2	1,4	19 753	37 564
882	871	754	436	451	456	311	1,2	1,2	23 357	45 639
279	277	243	175	123	199	90	0,4	0,6	1 799	17 484
662	656	588	375	339	406	305
496	488	402	330	249	271	188	0,7	0,8	29 584	47 469
475	475	383	237	233	215	142	0,5	1,5	15 096	25 473
351	351	234	137	191	205	121	0,6	0,8	10 711	67 715
1 065	1 060	895	619	591	613	453	1,5	1,7	30 638	68 817
381	379	281	247	183	229	133	0,6	1,4	19 113	37 006
1 925	1 921	1 616	1 152	1 120	1 011	828	3,4	2,8	135 249	208 790
2 218	2 212	1 746	1 348	1 175	1 250	769	3,1	2,5	108 649	246 156
1 416	1 399	1 166	802	754	783	554	1,9	1,8	55 062	88 950
2 015	1 989	1 540	1 056	1 036	1 067	750	3,5	1,9	174 902	222 077
826	825	680	438	328	480	303
3 721	3 701	2 968	2 251	1 969	1 919	1 389	10,9	1,8	403 063	556 342
955	933	777	498	457	461	346	1,3	3,5	x	x
571	571	452	372	298	318	209	1,0	1,8	28 535	39 525
454	445	398	297	193	232	146	1,3	2,2	x	x
391	389	371	221	187	244	166	0,9	1,0	18 064	95 251
620	620	547	400	308	359	279	0,7	2,1	11 912	50 927
4 144	4 058	3 055	2 301	2 197	2 244	1 516	12,5	1,0	302 477	552 691
831	829	625	448	368	440	289
1 035	1 024	847	616	554	543	379	1,3	4,1	185 442	206 451
1 638	1 614	1 350	1 036	808	828	585	6,4	1,4	209 162	244 966
872	872	663	510	506	472	332	1,2	4,5	97 443	118 195
1 215	1 206	1 066	684	693	605	364	1,6	2,4	51 980	85 789
4 151	4 118	3 450	2 302	2 212	2 154	1 559
1 377	1 362	1 088	845	791	721	471	2,0	1,9	51 975	92 317
387	382	310	236	176	206	161	0,6	2,5	x	56 765
994	993	721	618	601	563	313	1,2	2,0	x	127 030
2 438	2 416	2 067	1 479	1 265	1 353	861	3,4	2,6	294 961	425 351
1 643	1 623	1 395	1 087	953	1 029	667	2,5	2,2	90 271	157 165
2 219	2 199	1 813	1 283	1 170	1 200	789	6,2	2,1	501 402	641 590
2 644	2 605	1 957	1 474	1 280	1 449	845	5,4	7,0	1 757 405	1 965 844
874	866	637	471	390	449	268	1,6	3,4	122 121	162 698
757	749	618	502	371	422	321	1,3	2,1	65 788	98 555
1 594	1 581	1 333	904	918	939	606	3,1	4,0	339 045	420 094
998	990	764	553	604	557	327	1,4	3,0	59 095	117 560

Tabel 2
Innovatief gedrag naar sleutel- en programmagebieden, CIS 2004

Programma-gebieden	Sleutelgebieden	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2004 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzet-aandeel van nieuwe of vernieuwde producten	
				Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling			
		<i>absoluut</i>			<i>%</i>				
Totaal	Totaal	57 509	14 450	5 406	4 935	2 510	100,0	7,3	
	geen sleutelgebied	45 798	10 141	3 685	3 333	1 529	68,9	4,8	
	Totaal sleutelgebieden	11 711	4 310	1 720	1 602	982	31,1	13,0	
	food & flowers	2 421	874	315	291	169	6,0	9,9	
	hightech systemen en materialen	2 728	1 414	666	615	441	5,5	26,5	
	water	2 611	363	149	147	35	3,8	6,5	
	creative industrie	3 349	1 291	381	364	184	3,7	7,2	
	chemie	431	288	169	145	144	6,0	17,1	
	pensioenen en sociale verzekeringen	171	79	41	41	10	6,2	7,4	
	Noordvleugel	Totaal	14 526	3 585	1 342	1 184	622	32,7	5,7
		geen sleutelgebied	11 521	2 549	919	786	413	23,1	4,3
		Totaal sleutelgebieden	3 005	1 036	423	398	209	9,6	9,1
		food & flowers	513	182	67	63	27	1,0	8,8
		hightech systemen en materialen	476	222	113	107	77	0,6	19,6
		water	621	118	36	36	6	0,8	3,7
		creative industrie	1 214	410	157	148	69	2,4	7,0
		chemie	107	72	30	25	27	1,5	7,9
		pensioenen en sociale verzekeringen	74	33	20	20	3	3,4	10,6
		Zuidvleugel	Totaal	11 626	2 635	986	920	473	22,9
geen sleutelgebied			9 468	1 850	711	655	321	18,2	5,9
Totaal sleutelgebieden			2 158	785	276	265	152	4,7	12,3
food & flowers			431	152	51	48	20	1,0	5,5
hightech systemen en materialen			453	209	90	86	62	0,7	17,2
water			495	74	29	29	8	1,2	13,7
creative industrie			686	290	75	74	39	0,5	8,0
chemie			56	38	21	18	19	0,8	13,7
pensioenen en sociale verzekeringen			36	22	9	9	5	.	.
Noord			Totaal	4 745	1 016	429	422	141	4,9
	geen sleutelgebied		3 884	685	313	306	78	2,9	3,9
	Totaal sleutelgebieden		862	331	116	116	63	2,0	12,6
	food & flowers		156	61	15	15	4	1,3	15,3
	hightech systemen en materialen		244	153	56	56	38	0,3	16,5
	water		246	0,1	1,0
	creative industrie		152	53	13	13	6	0,1	9,9
	chemie		48	30	17	17	12	0,1	4,2
	pensioenen en sociale verzekeringen	
	Oost		Totaal	11 245	3 065	1 175	1 100	527	12,1
		geen sleutelgebied	8 703	2 197	786	749	335	8,7	4,1
		Totaal sleutelgebieden	2 542	868	390	351	192	3,4	8,5
		food & flowers	524	151	72	67	44	1,2	8,2
		hightech systemen en materialen	716	353	192	160	103	0,8	14,7
		water	649	84	43	42	5	0,6	1,4
		creative industrie	552	220	44	44	19	.	.
		chemie	76	48	30	29	22	0,3	17,7
		pensioenen en sociale verzekeringen
		Zuidwest	Totaal	4 190	952	330	280	200	7,4
geen sleutelgebied			3 488	653	175	131	89	4,9	3,7
Totaal sleutelgebieden			702	299	156	149	110	2,5	16,6
food & flowers			233	87	36	35	23	0,4	11,6
hightech systemen en materialen			207	104	57	57	49	0,4	26,6
water			70	0,2	6,5
creative industrie			133	0,0	5,6
chemie			46	36	24	19	22	1,4	17,7
pensioenen en sociale verzekeringen		
Zuidoost			Totaal	11 177	3 198	1 144	1 028	548	20,0
	geen sleutelgebied		8 734	2 207	783	705	293	11,1	4,9
	Totaal sleutelgebieden		2 443	991	360	323	255	8,9	18,4
	food & flowers		564	242	74	62	51	1,0	9,8
	hightech systemen en materialen		631	373	156	148	112	2,8	34,3
	water		532	47	24	23	11	0,8	3,6
	creative industrie		612	263	59	52	39	0,4	8,9
	chemie		98	64	45	37	42	1,9	26,1
	pensioenen en sociale verzekeringen	

Bron: CBS.

Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijf heeft behoefte te innoveren								Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; aandeel van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang totale R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
		Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking				
<i>absoluut</i>										<i>%</i>	<i>x 1 000 euro</i>		
12 430	11 045	50 584	50 106	40 660	29 377	26 589	27 472	18 555	100,0	2,3	6 401 096	8 988 046	
8 707	7 601	40 087	39 679	31 967	22 821	20 640	21 241	14 430	73,5	1,2	1 649 192	3 246 371	
3 724	3 444	10 497	10 427	8 694	6 556	5 948	6 231	4 125	26,5	5,2	4 751 903	5 741 675	
734	743	2 256	2 241	1 893	1 160	1 152	1 219	841	4,6	3,1	304 126	624 643	
1 239	1 141	2 532	2 506	2 061	1 690	1 402	1 552	961	6,4	9,9	2 483 838	2 770 280	
258	205	2 176	2 171	1 776	1 467	1 453	1 414	965	4,6	1,0	41 244	99 325	
1 149	1 073	2 991	2 969	2 544	1 939	1 618	1 731	1 163	6,7	3,2	252 620	360 767	
267	221	415	415	349	240	261	270	166	2,9	10,7	1 626 329	1 810 216	
76	61	127	125	72	60	62	46	29	1,3	1,4	43 747	76 445	
3 019	2 645	12 686	12 536	9 956	7 340	6 580	6 774	4 667	100,0	1,7	1 361 777	2 078 725	
2 159	1 836	10 010	9 871	7 788	5 653	4 941	5 152	3 608	74,5	1,3	666 622	1 125 608	
860	809	2 675	2 666	2 169	1 688	1 639	1 622	1 059	25,5	2,9	695 154	953 117	
146	146	457	452	332	234	214	246	128	2,3	6,1	x	139 286	
190	166	419	418	341	264	235	238	185	2,4	5,1	101 243	125 041	
77	73	539	538	465	358	384	328	248	2,9	2,4	12 259	18 150	
347	341	1 097	1 095	921	734	719	722	447	13,4	1,5	78 529	93 078	
68	58	103	103	84	62	56	62	37	2,0	8,2	423 976	546 561	
31	26	60	60	26	37	31	26	14	2,6	1,7	x	31 000	
2 265	2 044	10 288	10 197	8 465	5 993	5 564	5 322	3 690	100,0	1,9	1 120 628	1 496 091	
1 606	1 406	8 298	8 222	6 844	4 725	4 560	4 209	2 996	75,8	1,1	401 777	598 777	
659	638	1 990	1 976	1 621	1 269	1 005	1 113	694	24,2	4,5	718 850	897 314	
131	137	406	404	353	232	207	208	152	2,9	5,5	x	175 424	
184	159	434	427	349	273	242	271	126	5,2	6,2	189 733	231 008	
41	38	455	454	345	291	250	275	196	8,5	0,9	21 937	67 798	
250	258	608	605	511	423	262	315	193	4,7	6,8	85 961	97 382	
34	29	53	53	47	36	30	34	20	1,8	11,3	284 368	290 357	
20	18	34	32	18	13	13	10	7					
885	814	4 216	4 172	3 465	2 328	2 134	2 332	1 577	100,0	1,1	139 529	420 887	
591	559	3 443	3 411	2 795	1 867	1 722	1 803	1 255	69,0	0,7	36 844	257 381	
294	256	773	761	670	461	411	529	323	31,0	2,1	102 685	163 506	
52	48	152	148	143	80	80	87	33	17,5	0,9	31 678	57 600	
133	124	231	231	199	155	98	159	94	5,5	7,0	51 826	61 655	
		196	196	158	110	121	141	103	3,2	0,2	647	996	
47	37	142	134	126	98	88	117	67	2,1	2,4	3 683	6 743	
26	22	48	48	43	14	22	22	23	2,0	2,5	13 184	34 013	
2 670	2 343	9 845	9 785	7 924	5 661	5 187	5 434	3 790	100,0	2,2	555 327	937 250	
1 891	1 651	7 561	7 521	6 029	4 271	3 871	4 176	2 873	76,4	1,3	188 345	438 029	
778	692	2 284	2 264	1 895	1 390	1 316	1 258	916	23,6	4,8	366 982	499 221	
145	142	489	487	425	265	253	261	225	5,3	2,2	35 449	58 633	
311	278	676	665	545	448	376	399	254	6,8	8,6	162 186	199 616	
57	51	541	540	435	349	408	330	220	5,1	0,6	2 506	5 139	
208	180	492	486	413	280	221	211	184					
47	37	72	72	65	47	54	54	30	1,7	11,0	132 077	136 596	
741	745	3 795	3 767	3 073	2 315	2 024	2 104	1 335	100,0	2,5	347 802	609 146	
502	483	3 166	3 141	2 536	1 880	1 654	1 748	1 079	73,0	1,1	69 581	229 152	
238	262	629	627	537	435	370	356	256	27,0	6,2	278 221	379 995	
43	77	208	208	177	124	111	110	91	7,7	3,2	21 769	91 647	
91	97	193	192	173	147	119	123	79	7,2	8,2	104 094	108 850	
		67	65	55	55	38	46	25	2,4	0,4	1 174	3 665	
		107	107	86	78	63	43	44	1,8	7,9	6 824	7 942	
34	22	45	45	36	30	33	34	17	7,6	9,0	143 589	167 041	
2 851	2 454	9 755	9 647	7 776	5 739	5 100	5 506	3 496	100,0	3,8	2 876 034	3 445 947	
1 957	1 667	7 610	7 514	5 975	4 426	3 892	4 152	2 619	69,0	1,3	286 023	597 424	
894	787	2 145	2 133	1 802	1 314	1 208	1 354	877	31,0	9,5	2 590 011	2 848 523	
215	194	543	542	463	225	288	308	212	4,2	2,7	38 720	102 053	
330	318	579	573	454	403	332	362	223	13,8	13,9	1 874 757	2 044 110	
45	15	378	378	318	303	252	294	174	3,7	0,2	2 719	3 576	
243	205	545	541	487	326	267	324	228	2,9	5,7	43 526	60 303	
58	53	94	94	74	51	67	63	39	5,6	13,4	629 135	635 648	

Tabel 3
Innovatief gedrag naar provincie, CIS 2004

Provincie	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2004 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzetaandeel van nieuwe of vernieuwde producten	Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen	Bedrijf heeft behoefte te innoveren
			Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling					
	<i>absoluut</i>			<i>%</i>		<i>absoluut</i>				
Totaal	57 509	14 450	5 406	4 935	2 510	100,0	7,3	12 430	11 045	50 584
Groningen	1 238	288	99	95	31	1,3	6,5	245	233	1 071
Friesland	2 048	437	195	192	81	2,2	8,2	373	324	1 823
Drenthe	1 459	291	135	135	30	1,4	7,2	267	257	1 322
Overijssel	3 790	1 065	430	401	192	4,0	6,0	951	828	3 371
Flevoiland	1 092	318	120	106	70	1,1	5,9	268	257	998
Gelderland	7 455	1 999	745	699	334	8,1	5,0	1 719	1 515	6 474
Utrecht	4 293	1 151	448	364	180	11,5	6,1	979	819	3 721
Noord-Holland	9 142	2 116	774	715	372	20,2	5,5	1 772	1 568	7 967
Zuid-Holland	11 626	2 635	986	920	473	22,9	7,3	2 265	2 044	10 288
Zeeland	1 515	294	94	91	29	2,4	4,6	246	245	1 381
Noord-Brabant	10 077	2 824	1 037	920	514	17,5	11,8	2 434	2 162	8 945
Limburg	3 774	1 032	343	297	205	7,5	7,9	912	792	3 224

Bron: CBS.

Omvang R&D-uitgaven en R&D-personeel naar provincie is niet vergelijkbaar met aantallen gepubliceerd op Statline door het gebruik van een andere onderzoeksmethode.

Bedrijf ondervindt knelpunten						Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; aandeel van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking	%	x 1 000 euro		
50 106	40 660	29 377	26 589	27 472	18 555	100,0	2,3	6 401 096	8 988 046
1 055	860	638	547	580	421	1,8	1,5	40 331	183 687
1 804	1 586	986	913	1 061	706	3,2	1,0	43 806	96 544
1 314	1 020	703	674	692	451	1,8	1,0	55 392	140 657
3 360	2 792	2 018	1 894	1 853	1 414	5,5	2,3	185 000	314 613
990	764	553	604	557	327	1,4	3,0	59 095	117 560
6 425	5 132	3 644	3 293	3 581	2 376	9,8	2,1	370 327	622 637
3 701	2 968	2 251	1 969	1 919	1 389	10,9	1,8	403 063	556 342
7 845	6 225	4 536	4 008	4 298	2 951	18,8	1,6	899 619	1 404 823
10 197	8 465	5 993	5 564	5 322	3 690	21,6	1,9	1 120 628	1 496 091
1 375	1 031	854	777	769	475	1,7	2,2	52 841	183 795
8 844	7 231	5 324	4 668	5 031	3 162	17,6	3,7	2 644 040	3 189 950
3 195	2 588	1 877	1 679	1 810	1 195	6,0	3,4	526 955	681 347

Tabel 4
Innovatief gedrag naar corop-gebieden, CIS 2006

Corop	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2006 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzetaandeel van nieuwe of vernieuwde producten	Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen
			Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling				
	<i>absoluut</i>					<i>%</i>	<i>absoluut</i>		
Totaal	62 792	15 464	5 585	5 172	2 691	100,0	8,8	12 502	11 667
Oost-Groningen	286	54	28	22	11	0,2	5,0	54	49
Delfzijl en omgeving	111	0,2	5,4	.	.
Overig Groningen	909	204	63	55	27	0,8	11,6	108	155
Noord-Friesland	1 144	222	53	51	36	2,1	1,1	159	161
Zuidwest-Friesland	382	91	54	54	4	0,6	1,2	54	70
Zuidoost-Friesland	744	246	92	92	26	.	.	215	199
Noord-Drenthe	449	136	37	37	12	0,3	4,5	131	126
Zuidoost-Drenthe	466	105	35	30	18	0,8	34,5	100	69
Zuidwest-Drenthe	465	96	43	32	25	0,5	5,0	70	67
Noord-Overijssel	1 338	335	123	120	47	1,5	4,1	294	282
Zuidwest-Overijssel	475	129	50	42	21	0,4	6,7	85	104
Twente	2 628	698	290	252	154	2,6	5,4	583	556
Veluwe	2 604	653	262	256	115	.	.	462	470
Achterhoek	1 900	475	199	187	99	1,5	6,9	422	383
Arnhem/Nijmegen	2 234	455	174	172	96	3,0	4,0	387	357
Zuidwest-Gelderland	1 016	306	94	93	56	.	.	274	258
Utrecht	5 449	1 348	471	436	211	11,5	5,5	1 077	1 073
Kop van Noord-Holland	1 431	255	67	67	10	0,9	2,8	235	224
Alkmaar en omgeving	759	218	63	61	23	0,7	6,9	198	147
IJmond	543	142	40	39	3	0,4	1,7	80	67
Agglomeratie Haarlem	619	174	45	40	21	.	.	155	151
Zaanstreek	438	72	36	34	16	0,6	4,7	62	55
Groot-Amsterdam	5 239	1 378	492	429	251	12,1	10,0	1 105	1 012
Het Gooi en Vechtstreek	1 024	233	71	70	48	.	.	205	175
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1 346	294	91	79	33	.	.	186	137
Agglomeratie 's-Gravenhage	1 981	419	180	176	74	8,3	17,6	338	356
Delft en Westland	1 195	319	136	133	38	1,0	5,2	292	259
Oost-Zuid-Holland	1 395	303	103	94	42	2,1	4,2	265	266
Groot-Rijnmond	5 030	1 211	380	325	216	8,5	6,2	985	861
Zuidoost-Zuid-Holland	1 950	502	192	189	78	2,5	12,9	383	369
Zeeuwsch-Vlaanderen	348	52	41	36	36	0,8	2,7	38	35
Overig Zeeland	814	124	58	55	22	1,1	3,1	94	75
West-Noord-Brabant	2 985	699	195	176	101	4,0	5,1	574	487
Midden-Noord-Brabant	1 589	359	130	127	56	1,7	4,4	274	287
Noordoost-Noord-Brabant	2 818	726	290	266	151	4,7	7,5	591	541
Zuidoost-Noord-Brabant	3 059	923	398	368	243	5,1	28,4	716	642
Noord-Limburg	1 376	335	157	153	64	1,4	8,7	287	237
Midden-Limburg	943	315	56	53	45	0,8	8,1	252	266
Zuid-Limburg	2 169	485	118	97	75	6,3	3,6	362	365
Flevoland	1 143	331	158	155	83	1,3	9,5	308	250

Bron: CBS.

Bedrijf heeft behoefte te innoveren	Bedrijf ondervindt knelpunten						Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; aandeel van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang totale R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
	Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking				
35 401	31 854	23 772	21 418	16 541	18 613	12 491	100,0	1,9	7 468 550	10 207 629
130	124	104	104	72	83	46	0,4	0,8	4 150	12 508
83	68	55	30	24	26	11	0,1	1,0	2 733	5 565
456	425	319	294	208	244	131	1,1	1,4	36 662	69 554
658	588	493	396	311	388	248	1,2	1,6	13 511	25 104
233	217	151	118	105	90	92	0,5	0,7	7 673	15 243
490	435	399	258	224	293	181
240	197	150	113	109	126	83	0,6	1,2	13 753	20 387
238	211	172	120	119	115	86	1,2	0,9	31 539	58 955
224	220	150	169	133	151	96	0,6	0,6	9 845	16 552
745	700	523	382	325	340	214	1,9	0,7	38 296	99 192
235	200	138	138	55	104	84	1,5	0,6	27 392	47 480
1 559	1 458	1 108	926	785	810	569	3,4	2,8	216 105	368 255
1 333	1 111	802	762	498	631	468
1 079	986	777	689	453	591	422	2,2	1,6	81 149	130 928
1 316	1 241	929	918	736	793	501	4,3	1,3	251 883	299 370
655	609	476	463	351	434	247
3 260	2 806	2 063	1 977	1 594	1 522	1 110	12,3	2,3	402 240	622 046
698	595	446	436	320	409	287	1,5	1,0	x	x
444	367	320	209	160	220	159	0,8	1,6	40 669	55 323
343	332	205	238	178	160	97	0,6	2,7	x	x
326	276	207	164	141	144	68
159	144	114	80	91	61	54	0,7	1,4	20 229	105 632
2 905	2 646	1 815	1 711	1 283	1 558	941	10,7	1,0	432 445	832 414
542	486	367	373	241	291	177
663	596	446	380	265	374	189
1 077	994	725	711	551	622	455	5,7	0,8	416 684	541 969
737	726	578	549	326	425	265	1,1	2,7	43 498	86 478
778	747	540	582	408	415	302	2,5	0,7	57 292	89 512
2 727	2 461	1 742	1 712	1 203	1 499	950	8,3	1,6	553 381	725 934
1 092	933	719	622	577	582	358	3,0	1,7	196 565	242 937
187	178	141	90	99	94	85	0,5	2,8	28 729	50 940
449	403	345	280	160	277	164	1,1	1,1	36 127	98 189
1 640	1 455	1 119	946	707	808	585	3,5	1,2	157 084	282 402
1 059	991	754	620	603	565	387	2,1	2,1	123 405	155 927
1 634	1 501	1 087	917	827	821	550	4,5	2,3	584 526	800 650
1 905	1 685	1 230	1 232	889	990	725	4,8	6,8	2 030 155	2 207 008
724	669	541	417	365	457	299	1,6	2,7	183 188	214 749
611	524	377	417	232	335	226	1,1	2,4	51 212	85 096
1 105	1 026	756	568	476	469	318	3,9	1,9	388 069	456 930
661	520	389	306	339	298	259	1,6	1,4	84 458	113 266

%

x 1 000 euro

Tabel 5
Innovatief gedrag naar sleutel- en programmagebieden, CIS 2006

Programma-gebieden	Sleutelgebieden	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2006 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzetaandeel van nieuwe of vernieuwde producten
				Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling		
		<i>absoluut</i>			<i>%</i>			
Totaal	Totaal	62 792	15 464	5 585	5 172	2 691	100,0	8,8
	geen sleutelgebied	50 080	10 796	3 597	3 330	1 619	69,3	6,1
	Totaal sleutelgebieden	12 712	4 668	1 988	1 842	1 072	30,7	14,7
	food & flowers	2 448	747	292	281	119	5,1	13,2
	hightech systemen en materialen	2 875	1 504	752	699	536	6,0	34,7
	water	2 804	413	136	122	32	4,9	5,2
	creative industrie	3 938	1 621	596	573	215	3,3	18,5
	chemie	452	297	185	140	160	5,9	6,1
	pensioenen en sociale verzekeringen	194	87	26	26	8	5,5	10,1
Noordvleugel	Totaal	16 645	4 152	1 444	1 332	666	29,9	7,2
	geen sleutelgebied	13 289	3 032	964	882	441	21,9	4,9
	Totaal sleutelgebieden	3 355	1 121	480	450	225	8,0	13,6
	food & flowers	647	181	50	49	20	1,0	10,1
	hightech systemen en materialen	480	216	106	101	67	0,7	21,0
	water	613	89	53	53	5	1,9	6,7
	creative industrie	1 412	523	218	207	91	2,0	24,4
	chemie	112	76	37	26	35	0,9	13,7
	pensioenen en sociale verzekeringen	92	35	15	15	7	1,5	6,6
Zuidvleugel	Totaal	12 896	3 048	1 082	996	481	23,6	10,7
	geen sleutelgebied	10 228	2 091	711	655	289	17,7	10,0
	Totaal sleutelgebieden	2 668	957	371	341	192	5,9	12,6
	food & flowers	581	191	100	100	26	0,9	10,6
	hightech systemen en materialen	428	226	119	109	89	1,0	27,1
	water	634	110	15	15	5	1,4	7,6
	creative industrie	897	362	100	94	46	0,4	9,6
	chemie	79	52	29	14	27	1,0	6,8
	pensioenen en sociale verzekeringen	48	1,2	14,1
Noord	Totaal	4 956	1 196	424	393	162	6,1	7,8
	geen sleutelgebied	3 930	759	244	227	77	4,9	7,7
	Totaal sleutelgebieden	1 026	437	180	166	84	1,2	8,4
	food & flowers	159	55	22	22	12	0,2	5,4
	hightech systemen en materialen	312	211	93	93	48	0,3	19,7
	water	300
	creative industrie	208	104	26	21	9	0,1	3,7
	chemie	33	27	16	8	15	0,2	4,0
	pensioenen en sociale verzekeringen
Oost	Totaal	12 195	3 050	1 192	1 121	589	14,6	7,3
	geen sleutelgebied	9 661	2 023	764	717	378	10,6	3,2
	Totaal sleutelgebieden	2 534	1 028	428	404	211	3,9	18,5
	food & flowers	361	115	32	32	17	1,2	21,9
	hightech systemen en materialen	730	426	181	165	125	0,9	19,1
	water	613	84	14	10	6	0,7	2,1
	creative industrie	736	346	159	159	34	0,4	9,4
	chemie	76	49	39	35	27	0,3	9,8
	pensioenen en sociale verzekeringen
Zuidwest	Totaal	4 125	875	294	266	159	5,9	4,4
	geen sleutelgebied	3 456	673	188	172	87	4,0	3,5
	Totaal sleutelgebieden	669	202	106	94	72	1,9	6,6
	food & flowers	122	27	16	10	16	0,6	9,3
	hightech systemen en materialen	250	88	42	36	34	0,2	8,7
	water	140	0,2	2,0
	creative industrie	93	0,1	16,0
	chemie	57	35	19	19	17	0,7	4,4
	pensioenen en sociale verzekeringen
Zuidoost	Totaal	11 974	3 143	1 149	1 064	634	20,0	11,4
	geen sleutelgebied	9 516	2 218	726	676	347	10,1	5,3
	Totaal sleutelgebieden	2 459	925	424	388	287	9,9	17,7
	food & flowers	578	177	72	69	28	1,2	12,6
	hightech systemen en materialen	674	338	210	195	174	2,8	49,7
	water	504	96	27	17	15	0,6	1,1
	creative industrie	593	248	68	68	31	0,3	10,0
	chemie	96	58	46	38	40	2,9	3,6
	pensioenen en sociale verzekeringen

Bron: CBS.

Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen	Bedrijf heeft behoefte te innoveren							Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang totale R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
		Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking				
<i>absoluut</i>									<i>%</i>		<i>x 1 000 euro</i>	
12 502	11 667	35 401	31 854	23 772	21 418	16 541	18 613	12 491	100,0	1,9	7 468 550	10 207 629
8 557	7 946	26 993	24 187	17 896	15 828	12 509	13 799	9 214	76,7	0,8	2 239 297	4 021 829
3 945	3 722	8 409	7 667	5 875	5 591	4 032	4 814	3 277	23,3	5,6	5 229 254	6 185 799
673	646	1 609	1 499	1 228	946	804	959	647	3,7	2,5	338 864	766 791
1 303	1 262	2 143	1 972	1 436	1 401	938	1 238	761	5,5	10,3	2 789 994	2 965 561
321	217	1 555	1 444	1 220	1 164	845	974	722	4,7	0,3	38 226	82 317
1 323	1 278	2 614	2 314	1 654	1 769	1 180	1 351	975	5,3	7,0	429 261	585 809
248	254	386	346	291	238	217	235	150	2,7	8,8	1 604 171	1 731 616
77	63	101	92	46	71	48	58	21	1,3	0,7	28 738	53 705
3 426	3 154	9 338	8 172	5 926	5 495	4 347	4 663	3 151	30,0	1,7	1 512 769	2 311 303
2 494	2 220	7 271	6 336	4 511	4 113	3 378	3 479	2 259	22,9	0,7	611 498	1 004 066
931	934	2 067	1 836	1 415	1 382	969	1 183	892	7,1	5,2	901 271	1 307 236
169	174	428	383	320	266	212	278	207	0,8	2,1	64 413	283 202
188	197	308	282	200	193	132	178	96	0,7	5,6	111 711	130 813
76	51	250	216	168	182	135	175	130	1,8	0,3	9 906	22 013
406	430	941	830	639	648	428	478	410	2,9	8,9	247 798	354 672
62	59	98	89	67	69	45	56	43	0,5	9,2	452 994	493 495
29	24	42	36	21	25	18	18	6	0,5	0,9	14 450	23 042
2 449	2 249	7 074	6 458	4 751	4 557	3 330	3 917	2 520	21,8	1,4	1 448 838	1 919 457
1 616	1 549	5 324	4 871	3 500	3 328	2 515	2 865	1 894	17,3	0,8	836 049	1 162 319
832	700	1 750	1 587	1 250	1 228	815	1 051	626	4,5	3,7	612 789	757 138
191	152	355	334	286	250	181	250	176	0,6	6,0	129 455	201 124
214	178	318	303	207	241	154	213	91	1,1	5,6	209 480	224 624
95	47	444	409	368	329	190	276	190	1,2	0,6	13 271	35 239
279	268	538	454	326	349	230	252	139	0,9	3,1	54 994	68 563
41	46	71	67	55	43	47	45	29	0,3	9,5	203 983	223 738
.	0,4	0,2	1 607	3 850
932	921	2 754	2 486	1 992	1 602	1 305	1 516	975	6,7	1,2	160 849	282 463
580	575	2 072	1 893	1 509	1 143	950	1 124	755	5,6	0,7	70 949	144 052
352	345	682	593	483	459	355	392	220	1,1	3,7	89 899	138 411
55	41	121	116	113	79	85	64	46	0,2	1,9	7 733	17 643
182	171	241	199	138	133	79	118	58	0,3	6,1	54 105	65 420
.	.	155	154	143	147	129	126	86
70	95	122	85	62	70	44	53	15	0,2	5,3	11 518	13 411
24	24	29	26	24	21	18	23	15	0,1	4,9	15 142	36 469
.
2 507	2 409	6 921	6 306	4 752	4 278	3 202	3 703	2 506	18,2	1,6	763 598	1 342 514
1 618	1 544	5 213	4 735	3 581	3 161	2 316	2 815	1 842	14,4	0,7	271 287	729 637
889	866	1 708	1 571	1 172	1 117	886	888	663	3,8	4,8	492 311	612 877
90	110	229	203	159	98	93	79	75	0,9	1,7	33 578	91 389
369	359	558	528	385	392	265	308	228	1,0	9,4	250 426	285 496
47	32	351	315	244	240	211	173	145	0,8	0,2	5 285	8 599
330	312	501	464	325	337	270	282	179	0,8	6,0	68 393	79 862
46	46	63	54	53	43	41	38	32	0,2	12,0	128 496	137 513
.
707	597	2 276	2 036	1 606	1 317	966	1 179	834	5,2	1,3	221 941	431 532
538	439	1 821	1 612	1 257	1 096	814	964	685	3,9	0,7	120 457	287 523
169	158	456	424	349	220	152	215	149	1,3	3,3	101 484	144 008
27	25	66	65	56	27	31	41	12	0,4	1,8	26 026	51 462
67	70	170	158	140	90	42	68	47	0,3	5,7	38 000	47 884
.	.	102	101	99	55	39	55	39	0,2	0,1	x	x
.	.	69	61	25	26	14	26	39	0,1	2,5	1 057	2 386
29	25	43	34	29	18	20	20	6	0,3	5,3	31 698	33 394
.
2 482	2 337	7 038	6 397	4 745	4 171	3 391	3 636	2 506	18,0	3,4	3 360 556	3 920 360
1 711	1 618	5 292	4 740	3 539	2 986	2 536	2 552	1 779	12,6	1,0	329 057	694 231
771	719	1 746	1 656	1 206	1 184	855	1 084	727	5,4	9,1	3 031 500	3 226 129
140	144	410	398	295	226	201	246	131	0,8	1,7	77 658	121 971
282	288	548	503	366	352	267	353	242	2,1	16,3	2 126 273	2 211 324
92	85	254	249	198	212	141	169	132	0,6	0,2	5 893	10 133
202	140	443	421	276	340	193	260	194	0,5	5,8	45 501	66 915
46	54	82	77	63	45	46	52	26	1,3	8,9	771 859	807 008

Tabel 6
Innovatief gedrag naar provincie, CIS 2006

Provincie	Aantal bedrijven	Bedrijf is innovator	Bedrijf werkt samen met bedrijf of instelling			Omzet 2004 als percentage van de totale omzet in Nederland	Omzetaandeel van nieuwe of vernieuwde producten	Bedrijven die het effect van innovatie als enigszins belangrijk beschouwen	Bedrijven die het effect van innovatie als zeer belangrijk beschouwen
			Totaal	Bedrijf werkt samen met nationaal bedrijf of instelling	Bedrijf werkt samen met internationaal bedrijf of instelling				
	<i>absoluut</i>					<i>%</i>	<i>absoluut</i>		
Totaal	62 792	15 464	5 585	5 172	2 691	100,0	8,8	12 502	11 667
Groningen	1 306	299	110	96	41	1,1	9,6	202	229
Friesland	2 270	559	199	197	67	3,5	1,9	429	430
Drenthe	1 379	337	115	100	54	1,5	20,2	301	262
Overijssel	4 441	1 161	463	414	223	4,4	5,0	962	942
Flevoland	1 143	331	158	155	83	1,3	9,5	308	250
Gelderland	7 754	1 889	729	707	366	10,1	8,4	1 546	1 467
Utrecht	5 449	1 348	471	436	211	11,5	5,5	1 077	1 073
Noord-Holland	10 053	2 473	815	741	371	17,0	8,2	2 040	1 831
Zuid-Holland	12 896	3 048	1 082	996	481	23,6	10,7	2 449	2 249
Zeeland	1 162	176	99	91	58	1,9	2,9	132	110
Noord-Brabant	10 450	2 706	1 013	937	550	15,5	13,4	2 156	1 956
Limburg	4 488	1 135	331	303	184	8,5	4,8	900	868

Bron: CBS.

Omvang R&D-uitgaven en R&D-personeel naar provincie is niet vergelijkbaar met aantallen gepubliceerd op Statline door het gebruik van een andere onderzoeksmethode.

Bedrijf heeft behoefte te innoveren	Bedrijf ondervindt knelpunten						Aantal werknemers in loondienst als percentage van het totaal aantal werknemers in Nederland	R&D-personeel; aandeel van het totaal aantal werknemers in loondienst	Omvang R&D uitgaven	Omvang innovatie-uitgaven
	Totaal	Bedrijf ondervindt knelpunten in financiële zin	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan gekwalificeerd personeel	Bedrijf ondervindt knelpunten door markt-dominantie van gevestigde ondernemingen	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan informatie	Bedrijf ondervindt knelpunten door gebrek aan samenwerking				
							%		<i>x 1 000 euro</i>	
35 401	31 854	23 772	21 418	16 541	18 613	12 491	100,0	1,9	7 468 550	10 207 629
670	618	478	428	304	354	188	1,7	1,2	43 546	87 627
1 382	1 240	1 043	772	640	770	521	2,6	1,4	62 166	98 942
702	629	471	402	361	393	265	2,4	0,9	55 137	95 894
2 538	2 359	1 768	1 446	1 166	1 254	867	6,9	1,7	281 793	514 927
661	520	389	306	339	298	259	1,6	1,4	84 458	113 266
4 383	3 947	2 984	2 832	2 037	2 449	1 638	11,3	1,5	481 805	827 587
3 260	2 806	2 063	1 977	1 594	1 522	1 110	12,3	2,3	402 240	622 046
5 417	4 847	3 474	3 212	2 414	2 843	1 782	16,2	1,4	1 026 071	1 575 991
7 074	6 458	4 751	4 557	3 330	3 917	2 520	21,8	1,4	1 448 838	1 919 457
636	581	486	371	259	371	249	1,6	1,6	64 856	149 129
6 238	5 632	4 191	3 715	3 025	3 183	2 248	15,0	3,5	2 895 171	3 445 988
2 440	2 220	1 674	1 402	1 073	1 261	843	6,6	2,2	622 470	756 775

Centrum voor Beleidsstatistiek

Het CBS verzamelt gegevens bij personen, bedrijven en instellingen om deze daarna te verwerken tot statistische informatie over groepen mensen, bedrijven en hun omgeving. De resultaten stelt het CBS voor iedereen beschikbaar. Voor sommige vragen is deze informatie, die beschikbaar wordt gesteld via de CBS-website www.cbs.nl, echter niet toereikend. In dat geval kunnen externe partijen zich wenden tot het Centrum voor Beleidsstatistiek (CBS-CvB).

Het CBS-CvB bepaalt in nauw overleg met de klant welke informatie in welke vorm beschikbaar en nuttig is voor het beantwoorden van de vraag. Daarna voert het CBS-CvB het onderzoek uit en beschrijft de resultaten in een rapport of maatwerkpublicatie. Alle uitkomsten en publicaties worden openbaar gemaakt en zijn te vinden op de website van het CBS-CvB (www.cbs.nl/cvb).